

คู่มือจำแนกชนิด
นกชายเลน
และ
นกทะเล

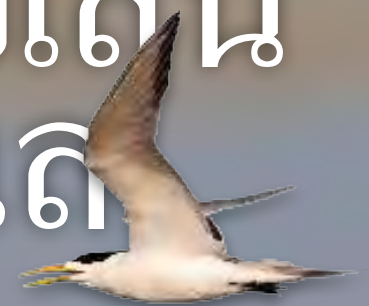
หนังสือเล็กๆ เล่มนี้มีไว้ได้เป็นคู่มือคุณโดยตรง
แต่จะช่วยชี้แนะแนวทางการจำแนกชนิดนกบางกลุ่ม
โดยเน้นไปที่นกชายเลนและนกนางนวล
ซึ่งเป็นนกที่พบอาศัยหากินอยู่ตามชายฝั่งหรือกลางทะเล
ดูเผินๆ คล้ายคลึงกัน และจำแนกชนิดได้ค่อนข้างยาก

Federal Ministry
for Economic Cooperation
and Development

คู่มือจำแนกชนิด
นกชายเลน
และ
นกทะเล

Thailand Office

Publication No.30

คู่มือจำแนกชนิดนกชายเลนและนกทะเล

ข้อมูลและภาพถ่าย: สมิทธิ์ สุติบุตร

ภาพถ่ายเพิ่มเติม: พินิจแสงแก้ว, พอพลนันทา, ปณตไกรโรจนานันท์, นัทธมนเดมีย, ชัยวัฒน์ชินอุปราวัฒน์, วิชาญรังศรี, วัชรระสวณสมบัติ และ เข็มทองตันสกุลรุ่งเรือง
สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2552

ประสานงาน: กฤษณา แก้วปลั่ง และ คนกัทร ตามรสสุวรรณ

จัดรูปเล่ม: นนทชยา นาคช้าง

จัดพิมพ์โดย Wetlands International - Thailand Office

สนับสนุนข้อมูลโดย สมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย

ภาพปก:

◀ นกหัวโคมลายู (Malaysian Plover)

◀ นกนางนวลแกลบหงอนใหญ่ (Great Crested Tern)

คำนำ

หนังสือ “การจำแนกชนิดนกชายเลนและนกทะเล” เล่มนี้ จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการอบรมการจำแนกชนิดนกชายเลนและนกทะเล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเสริมความรู้เกี่ยวกับนกชายเลนและนกทะเล รวมทั้งหลักการจำแนกชนิด อย่างไรก็ตาม ทางองค์กรพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติเล็งเห็นว่าคู่มือนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ในวงกว้างสำหรับนักดูนก องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งประชาชนผู้สนใจด้วย จึงได้เพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งแหล่งดูนกชายเลนและนกชายเลนที่น่าสนใจ ตั้งแต่พื้นที่อ่าวไทยตอนในลงมาตามแนวชายฝั่งทะเลทั้งด้านอ่าวไทยและทะเลอันดามัน เพื่อกระตุ้นให้ผู้คนได้เล็งเห็นความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเลต่อการเป็นแหล่งอาศัยที่สำคัญของนกชายเลนและนกทะเล

ต้องออกตัวก่อนเลยว่า หนังสือเล็กๆ เล่มนี้มิได้เป็นคู่มือดูนกโดยตรง แต่จะช่วยชี้แนะแนวทางการจำแนกชนิดนกในกลุ่มนกชายเลนและนกนางนวล ซึ่งเป็นนกที่พบอาศัยหากินอยู่ตามชายฝั่งหรือกลางทะเล ดูเผินๆ คล้ายคลึงกัน และถือว่าจำแนกชนิดได้ค่อนข้างยาก

อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้จะมีประโยชน์เต็มที่เมื่อใช้ประกอบกับคู่มือดูนก (Field Guide) ฉบับสมบูรณ์ ซึ่งจะมีภาพประกอบและข้อมูลนกแต่ละชนิดครบถ้วน การชี้จุดสังเกตสำคัญ การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างนกที่มีลักษณะคล้ายกัน รวมทั้งแนวทางการจำแนกจากสภาพแหล่งอาศัย พฤติกรรม และช่วงเวลาที่พบ น่าจะมีส่วนช่วยให้การระบุชนิดนกได้ถูกต้องแม่นยำขึ้น

ต้องขอขอบคุณสมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทยที่ช่วยสนับสนุนข้อมูลและประสานงานการผลิต และขอขอบคุณ...IUCN ประเทศไทย Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, One World และโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต (Mangrove for the Future) ที่สนับสนุนการจัดพิมพ์คู่มือเล่มนี้

สารบัญ

นกชายเลนและนกทะเลในเมืองไทย	06
ชายฝั่งทะเล-แหล่งอาศัยหากินของคนและนก	10
การอพยพย้ายถิ่นของนกชายเลน เส้นทางเอเชียตะวันออกเฉียง-ออสเตรเลีย	11
การอนุรักษ์นกชายเลนและนกทะเล	13
การจำแนกชนิดนกชายเลนและนกทะเล	14
ข้อสังเกตในการจำแนกชนิดนกชายเลนและนกทะเล	15
นกชายเลน (Shorebirds)	17
นกนางนวลและนกนางนวลแกลบ (Gulls & Terns)	43
แหล่งดูนกชายเลนและนกทะเลที่น่าสนใจ	58

ประเทศไทยมีชายฝั่งทะเลทั้งด้านอ่าวไทยและอันดามันรวมกันยาวกว่า 2,600 กม. ประกอบด้วยระบบนิเวศหลากหลายทั้งหาดทราย หาดเลน หาดหิน ป่าชายเลน รวมถึงเกาะกลางทะเลอีกมากมาย เหมาะเป็นแหล่งอาศัยของนกนานาชนิด

โดยปกติแล้วนกที่พบตามริมทะเลบ้านเราได้ตลอดทั้งปีมีจำนวนไม่มากนักที่คุ้นหน้าค่าตากันดีคือนกตีนเทียนซึ่งมีขายาวแก้ง่ามสีแดงสะดุดตาแต่เมื่อถึงฤดูหนาวจะมีนกกลุ่มใหญ่บับหมื่นนับแสนตัวที่มาช่วยทำให้ชายฝั่งทะเลบ้านเราคึกกรั่นจั่น นกเหล่านี้คือ “นกชายเลนอพยพ”

นกชายเลนส่วนใหญ่มีแหล่งขยายพันธุ์อยู่ทางตอนเหนือของทวีปเอเชียแถบเขตทุนดราใน ไซบีเรียและตอนบนของรัสเซียพออย่างเข้าฤดูหนาวตามป่าเขาจะถูกปกคลุมด้วยหิมะลำธารและแหล่งน้ำกลายเป็นน้ำแข็งอาหารการกินมีได้แค่กิ่งสัณฐานตามการเอาตัวรอดทำให้นกจำเป็นต้องย้ายถิ่นหากินเดินทางลงมาทางใต้สู่เขตอบอุ่นซึ่งมีอาหารอุดมสมบูรณ์กว่า เพื่อใช้ชีวิตให้อยู่รอดตลอดช่วงฤดูหนาว

การที่ประเทศไทยตั้งอยู่ทางตอนล่างสุดของผืนทวีปนกที่บินมาจากตอนเหนือของจีนเป็นระยะทางหลายพันกิโลเมตรถือโอกาสพักผ่อนคลาย

ความอ่อนล้าขณะเดียวกันนักอีกกลุ่มซึ่งอพยพจากแถบไซบีเรียบินและชายฝั่งทะเลของจีนญี่ปุ่นเกาหลีเวียดนามแล้วเข้ามาไทยได้แวะพักผ่อนพลังงานก่อนที่จะอพยพลงใต้สู่มาเลเซีย อินโดนีเซีย หรือบางกลุ่มอาจเลยไปถึงออสเตรเลีย

โดยเฉพาะในบริเวณปากแม่น้ำใหญ่จะมีดินตะกอนซึ่งกระแสน้ำพัดพาลมาสะสมอย่างต่อเนื่องยามเมื่อน้ำลดลงจึงปรากฏเป็นหาดเลนกว้างตะกอนเลนเหล่านี้อุดมไปด้วยอินทรีย์สารหนองทะเลและสัตว์หน้าดินจำนวนมากสาละเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนกชายเลนอพยพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ช่วงเวลาที่เราจะพบนกชายเลนรวมตัวกันจำนวนมากคือช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายนซึ่งเป็นเวลาที่นกกลุ่มใหญ่มารวมถึงส่วนกลางฤดูอพยพนกจะแยกย้ายกระจ่ายกันหากินหรือบางพวกก็เดินทางเลยประเทศไทยลงไปแล้วและจะพบมากอีกครั้งราวเดือนมีนาคม-เมษายน ซึ่งเป็นช่วงที่นกเริ่มฝูงก่อนย้ายถิ่นกลับ

นกชายเลนมักหากินอยู่ร่วมกันหลายชนิดโดยการเดินท่องน้ำตื้นๆหรือบริเวณที่เป็นโคลนใช้ปากยาวโค้งจุ่มลงไปควานหาอาหารที่ซุกซ่อนตัวอยู่ภายใต้โคลนแหลมเมื่อประสาทสัมผัสที่ปลายปากรับรู้การเคลื่อนไหวของเหยื่อก็จะจับกินเป็นอาหารโดยไม่ต้องเหลียวมองให้เสียเวลานั่นจึงใช้สายตาระแวดระวังภัยจากศัตรูรอบตัวได้อย่างเต็มที่

เมื่มนกชายเลนส่วนใหญ่อาศัยหากินตามหาดเลนเหมือนกันแต่อาจขนาดรูปร่างและสัดส่วนปากของนกแต่ละตัวจะผิดเพี้ยนออกไปเพื่อความเหมาะสมกับวิธีการหาอาหารตามสภาพแวดล้อมต่างกันไปเป็นการจัดสรรพื้นที่ทำกินอย่างทั่วถึงเพียงพอโดยไม่ต้องแย่ง

พวกตัวใหญ่หาอาหารอย่างนกอีโก้ยใช้ปากยาวโค้งงอไปหาเหยื่อในเลนลึกๆได้สบายส่วนนกปากแอนจะเดินท่องน้ำพร้อมทั้งใช้ปากจุ่มเลนช่วยที่ขาที่หนักน้อดมีขนาดย่อมลงมาและปากไม่ยาวนักจึงมักหากินในบริเวณน้ำไม่ค่อยลึกใช้ปากจุ่มหาอาหารอย่างรวดเร็วสำหรับนกสตันท์ซึ่งมีขาและปากสั้นหากินอยู่บริเวณที่น้ำตื้นๆหรือตามพื้นเลนบางครั้งพบปะปนกับนกหัวโตซึ่งเดินสลับกับการวิ่งและหยุดจิกเหยื่อเป็นระยะๆดูแล้วเพลินดีส่วนนกพลิกหินมักชอบปลิกตัวออกมาอยู่ตามชายน้ำใช้ปากพลิกก้อนหินก่อนกรวดเพื่อหาเหยื่อที่ซ่อนตัวด้านใต้

เมื่อน้ำทะเลขึ้นสูงท่วมชายหาดนกชายเลนจึงจะเคลื่อนพลจากริมทะเลเข้ามาพักอยู่ตามบ่อเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลาเกลือหรือพื้นที่ชุ่มน้ำอื่นๆบางตัวยังถือโอกาสกินอาหารกินด้วย

▲ ผุ่่นกชายเลนจํานวนมหาศาลบินเข้ามาพักในบริเวณนาเกลือขณะที่น้ำขึ้นเต็มฝั่ง

จะเข้าไปเล่นนกชายเลนนั้น“พบเห็นได้”ไม่ยากแต่ว่าดูยาก“ช่วงที่นกอพยพเข้ามาหากเราไปดูแถวหาดเลนริมทะเลจะพบนกได้เป็นจํานวนมากแต่พระนกกส่วนใหญ่มีขนาดเล็กทั้งรูปร่างและสีสันทคล้ายคลึงกันคือสีน้ำตาลหรือเทาเวลารวมกันเยอะๆจึงดูคล้ายตาไปหมดเมื่ออยู่กับหาดเลนสีคล้ำด้วยแล้วก็ยังกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม...นั่นคือวิถีทางของการอยู่รอด เพื่อพรางตัวจากศัตรู

ถึงแม้้นกชายเลนจะโยกย้ายเข้ามาใช้ชีวิตในเมืองไทยอยู่หลายเดือนมีอาหารการกินบริบูรณ์แต่มันก็ไม่ลืมกำพืดบ้านเกิดถึงเวลาก็ต้องกลับไปมาตุภูมิเพื่อภารกิจสำคัญในการดำรงสายพันธุ์ให้ยั่งยืน

ดังนั้นเมื่อเข้าสู่ฤดูร้อนนกชายเลนจะรวมกลุ่มหากินสะสมพลังงานขนานใหญ่ก่อนอำลาเมืองไทยบินกลับไปยังคู่ทำรังยังถิ่นฐานบ้านเกิดของมันกวัยเจริญพันธุ์จะทำการผลิตขนชุดใหม่ให้สุดใสขึ้นเพื่อดึงดูดเพศตรงข้ามเป็นโอกาสที่เราจะได้พบกับความงามของนกชายเลนอย่างแท้จริงซึ่งเวลานั้นอากาศทางทางซีกโลกเหนือคงอุ่นขึ้นแหล่งน้ำและอาหารอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับกรวางไข่และเลี้ยงดูลูกนก

นกชายเลนอพยพล้วนมีวัฏจักรชีวิตวนเวียนอยู่เช่นนี้

ยังมีระบบนิเวศชายฝั่งทะเลที่รู้จักกันดีคือ “หาดทราย” แม้ปัจจุบันหาดทรายชายทะเลส่วนใหญ่จะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมเต็มไปด้วยสิ่งก่อสร้างและกิจกรรมต่างๆของมนุษย์แต่ก็ยังมีหลายแห่งที่เงียบสงบไร้ผู้คนรบกวนจึงสามารถพบนกชายเลนนกนางนวลและนกนางนวลเกลบหลายชนิดบางแห่งเป็นแหล่งทำรังวางไข่ของนกหัวโตมลายูและนางนวลเกลบเล็กซึ่งขึ้นนกประจำถิ่นในบ้านเราด้วย

หากออกไปจากชายฝั่งท่ามกลางความเว้งว่างของผืนน้ำดูเหมือนไม่ว่าจะมีนกอาศัยหากินก็ยังมียนกทะเลหลายชนิด ไผ่บินอยู่เหนือเกลียวคลื่นเช่นนกบูบินกสก็วนกโจรสลัดชนิดหลังนี้มีนิสัยอันธพาลไม่หาอาหารเองชอบปล้นกลางอากาศโดยการบินไล่ก้ออื่นที่หาปลามาได้เพื่อให้มันคายเหยื่อทิ้งแล้วมันก็จะคาบไปกินเสียเอง

พวกนกทะเลมีปีกกว้างและเรียวยาวเพื่อการร่อนอยู่เหนือท้องทะเลได้นานมันจะบินร่อนหากินตลอดทั้งวันตกเย็นจึงกลับไปพักผ่อนอยู่ตามหน้าผาสูงของเกาะแก่งอันเงียบสงบ

ชายฝั่งทะเล-แหล่งอาศัยหากินของคนและนก

นกชายเลนมักชอบหากินอยู่ตามหาดเลนริมทะเลนาเกลือและแหล่งน้ำต่างๆ โดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำซึ่งมีโคลนตะกอนและอินทรีย์สารจำนวนมากที่สลายน้ำพัดพามาทำให้เกิดเป็นหาดเลนกว้างใหญ่อุดมไปด้วยธาตุอาหารทั้งยังเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำหนองทะเลและสัตว์น้ำดินหลายชนิดสิ่งมีชีวิตเล็กๆเหล่านี้เป็นอาหารสำคัญของบรรดานกชายเลนชายฝั่งทะเลของไทย โดยเฉพาะบริเวณอ่าวไทยตอนในซึ่งมีแม่น้ำใหญ่หลายสายไหลลงสู่ทะเลจึงเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนกชายเลนอพยพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นกชายเลนอพยพที่พบในบ้านเราอาจแบ่งเป็น 2 กลุ่มพวกที่ย้ายถิ่นผ่านจะพบได้ในช่วงต้นและปลายฤดูกาลอพยพโดยใช้ประเทศไทยเป็นที่แวะพักเติมพลังงานก่อนจะอพยพลงไปที่ทวีตช่วงฤดูหนาวทางอินโดนีเซียและออสเตรเลียแล้วบินกลับขึ้นเหนือในช่วงฤดูร้อนอีกพวกจะย้ายถิ่นเข้ามาแล้วอาศัยหากินในประเทศไทยตลอดช่วงฤดูหนาว

▲ หาดเลนเป็นแหล่งอาหารทั้งของคนและนก

การอพยพย้ายถิ่นของนกชายเลน เส้นทางเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย (East Asian-Australasian Flyway)

เมื่อความชุ่มชื้นของฤดูฝนจางหายไปสายลมแห่งความหนาวเย็นก็เริ่มแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยตามวัฏจักรที่ธรรมชาติได้ควบคุมกลไกของมันเองมานับนานความอยากหรืออยากเห็นของมนุษย์ต่างหากที่ทำให้เราพยายามศึกษาและเรียนรู้เพื่อค้นหาคำตอบจากธรรมชาติ

นักปักษีวิทยาได้สังเกตเห็นพฤติกรรมของนกในภูมิภาคต่างๆทั่วโลกพบว่าในช่วงฤดูหนาวของประเทศซีกโลกเหนืออากาศจะหนาวจัดป่าเขาถูกปกคลุมเต็มไปด้วยหิมะลำธารและแหล่งน้ำกลายเป็นน้ำแข็งอาหารการกินของนกหาได้ยากเต็มทีเพื่อความอยู่รอดนกที่อาศัยอยู่ในเขตนี้จึงจำเป็นต้องอพยพย้ายถิ่นไปหากินในที่อบอุ่นและมีแหล่งอาหารอุดมสมบูรณ์กว่านั้นหมายถึงการเดินทางอพยพลงมาทางใต้สู่บริเวณแถบเส้นศูนย์สูตรใช้ชีวิตอยู่ตลอดช่วงฤดูหนาวจนกระทั่งเข้าสู่ฤดูร้อนจึงบินกลับถิ่นฐานเดิมเพื่อสร้างรังวางไข่ ถ่ายทอดมรดกทางพันธุกรรมให้ยังยืนสืบต่อไป

นกชายเลนอพยพส่วนใหญ่มีแหล่งขยายพันธุ์อยู่ทางตอนเหนือของทวีปเอเชียแถบเขตอาร์กติกและเขตทุนดราในไซบีเรียอย่างเข้าฤดูหนาวสัณฐานวิทยาจะกระตุ้นให้นกเริ่มต้นการย้ายถิ่นก่อนเดินทางไกลนกจะต้องสะสมพลังงานให้ร่างกายสมบูรณ์ที่สุดบินอพยพไปพร้อมกันเป็นฝูงนอกจากเรื่องความปลอดภัยแล้วการบินรวมเป็นกลุ่มยังช่วยให้นกหาทิศทางได้ดีกว่าการบินตามลำพังโดยเฉพาะนกวัยรุ่นที่เพิ่งเดินทางไกลเป็นครั้งแรกในชีวิต จำเป็นต้องเกาะกลุ่มไปกับนกตัวอื่นๆ

นกที่บินอพยพโดยใช้เส้นทางเดิมเป็นประจำทุกปีก็คือ“นกชายเลนอพยพ”สำหรับประเทศไทยเราตั้งอยู่ในเส้นทางบินอพยพ(Flyway)เอเชียตะวันออก-ออสเตรเลียจากอะแลสกาและตะวันออกถึงเหนือของรัสเซียบินอพยพลงมาทางเอเชียตะวันออกไปถึงออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

แต่ประเทศไทยมิได้พบก้น้ำอพยพจากเส้นทางหลักนี้เท่านั้นหากดูแผนที่ทวีปเอเชียจะเห็นว่าประเทศไทยมีลักษณะเป็นคาบสมุทรอยู่ทางตอนล่างสุดของพื้นทวีปนกบางตัวที่บินมาจากตอนเหนือของจีนติดมองโกเลียเป็นระยะทางหลายพันกิโลเมตรถือโอกาสพักผ่อนคลายความอ่อนล้าส่วนนกกลุ่มใหญ่ซึ่งอพยพจากแถบไซบีเรียญี่ปุ่นเกาหลีและชายฝั่งทะเลของจีนมายังไทยก่อนที่จะอพยพลงใต้สู่มาเลเซียอินโดนีเซียหรืออาจเลยไปถึงออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งใช้เส้นทางอพยพจาก

▲ นกสคินตีนยาว(Long-toed Stint) ที่ได้รับการติดห่วงขาและธงสีจากพื้นที่อ่าวไทยตอนใน

ญี่ปุ่นบินและไปตามเกาะเล็กเกาะน้อยของฟิลิปปินส์อินโดนีเซีย โดยมีจุดหมายปลายทางที่ออสเตรเลียเช่นกันก็จะเลือกอพยพผ่านไปตามพื้นที่ชุ่มน้ำอุดมสมบูรณ์เพื่อที่มันจะสามารถหยุดแวะพักหาอาหารได้ตลอดเส้นทางแต่บางครั้งสภาพอากาศแปรปรวนเกิดพายุพัดหลงออกนอกเส้นทางไปเราจึงมีโอกาสพบนกชนิดใหม่ๆหลงเข้ามายังประเทศไทยได้เสมอ

ประเทศต่างๆที่อยู่ตามแนวเส้นทางบินอพยพของนกได้มีการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายเรียกว่าเครือข่ายการอนุรักษ์นกชายเลนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้-ออสเตรเลียมีการศึกษาเส้นทางอพยพด้วยการติดห่วงขาธงสีและสัญญาณวิทยุเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประโยชน์ทางด้านปักษีวิทยาร่วมกัน

การอนุรักษ์นกชายเลนและนกทะเล

พื้นที่ชุ่มน้ำตลอดแนวชายฝั่งทะเลของประเทศไทยมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมากเป็นแหล่งผลิตอาหารหล่อเลี้ยงประชากรส่วนใหญ่ของประเทศแต่จากแผนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามีการสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาอย่างยิ่งการเลี้ยงกุ้งกุลาดำทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำและป่าชายเลนหลายแห่งถูกแปรสภาพการใช้ประโยชน์

ปัญหาที่นับเป็นห่วงสำหรับนกก็คือการถูกล่าจากการพัฒนาที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมการขยายตัวของชุมชนการเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำการกัดเซาะชายฝั่งอย่างรุนแรงการบุกรุกและการลดลงของป่าชายเลนมลภาวะน้ำเสียที่เกิดจากภาคอุตสาหกรรมดินตะกอนที่ลดลงเพราะมีการสร้างเขื่อนปิดกั้นแม่น้ำส่วนส่งผลต่อการเป็นแหล่งอาศัยหากินของนกชายเลนและนกทะเลทั้งสิ้นรวมถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆยังส่งผลเสียต่อธรรมชาติกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากนี้เรายังพบว่าหลายแห่งมีการล่าในในพื้นที่ด้วย

อันที่จริงแล้วการอนุรักษ์นกและแหล่งอาศัยหากินของนกไม่ใช่เพื่อนกันเท่านั้นแต่เป็นการดำรงชีวิตร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างกลมกลืนเพราะนกก็เป็นดัชนีชี้ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ด้วยบริเวณใดมีนกน้ำหากินอยู่มากหมายถึงมีแหล่งอาหารสมบูรณ์ซึ่งธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ย่อมหมายถึงความอยู่รอดของมนุษย์นั่นเอง

นกชายเลนเป็นนกที่หากินตามชายน้ำหรือหาดเลนปากมีรูปร่างและความสั้นยาวแตกต่างกันหลายแบบทั้งยาวตรงเรียวยาวโค้งงอและแอ่นขึ้นเพื่อใช้สำหรับล้วงจับหนอนแมลงและสัตว์น้ำขนาดเล็กได้พื้นเลนกินเป็นอาหารพวกที่มีขาขามักจะเดินหากินในบริเวณที่น้ำค่อนข้างลึกส่วนพวกที่ขาสั้นชอบอยู่ตามหาดเลนหรือบริเวณที่มีน้ำแฉะๆส่วนใหญ่มีขนปกคลุมตัวสีน้ำตาลหรือเทาช่วงฤดูผสมพันธุ์จึงเปลี่ยนเป็นสีสดใสบางชนิดหากินตัวเดียวแต่บางชนิดอยู่รวมกันเป็นฝูงใหญ่ทำรังตามพื้นดินและกอพืช

สำหรับนกนางนวลเป็นนกที่อาศัยอยู่แถบชายทะเลหรือกลางทะเลส่วนใหญ่มีขนสีขาวและเทา มีลักษณะหูดขนจากระยะวัยอ่อนถึงตัวเต็มวัยแตกต่างกันนกนางนวล(Gull)มีลำตัวอวบปากค่อนข้างหนาปีกกว้างส่วนนกนางนวลเกลบ(Tem)มีขนาดเล็กกว่าลำตัวเพรียวปากแหลมปีกเรียวยาวแหลมทั้งสองกลุ่มพบได้ทั้งในทะเลและแหล่งน้ำจืดชอบบินโฉบจับปลาหรือสัตว์น้ำเล็กๆ รวมทั้งเศษอาหารที่ลอยมาตามน้ำ

“นกชายเลนและนกทะเล”เป็นนกกลุ่มใหญ่ที่มีความหลากหลายและจำแนกชนิดได้ค่อนข้างยากเนื่องจากบางกลุ่มมีขนาดเล็กและลักษณะคล้ายคลึงกันมากสีสันทึบไม่สวยดึงดูดใจยังพวกรุ่นนกปากเหล่านี้นั้นส่วนใหญ่ยังพบเห็นจากระยะไกลตามแหล่งอาศัยซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่งการเพ่งใกล้สักทำให้ยากเพราะนกเหล่านี้มีสัญชาตญาณการระวังภัยสูงมากหากเห็นคนเข้ามาเกินระยะไว้ใจก็จะพากันบินหนี ถือหลักปลอดภัยไว้ก่อน

นกชายเลนและนกนางนวลมักพบอยู่รวมกันเป็นฝูงใหญ่ปะปนกันหลายชนิดนกเหล่านี้เมื่ออยู่รวมกันจำนวนมากจะดูคล้ายตาไปหมดการระบุชนิดจำเป็นต้องอาศัยกล้องส่องทางไกลแบบตาเดียว(Telescope)ซึ่งมีกำลังขยายมากกว่ากล้องแบบสองตา(Binoculars)เพื่อช่วยในการพิจารณารายละเอียดต่างๆบนตัวนกได้ดีขึ้นและที่ขาดไม่ได้ก็คือคู่มือดูนก(Field Guide) ใช้สำหรับเปรียบเทียบนกที่เห็นว่าเป็นชนิดใด

▲ เทเลสโคปเป็นอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการจำแนกชนิดนกน้ำ

สำหรับการดูนกชายเลนถ้าจะให้ดีควรเช็กเวลาน้ำขึ้น-น้ำลงด้วยหากเป็นช่วงน้ำลงหาดเลนจะกว้างมากนกกระจายกันหากินไปทั่วระยะไกลเกินกว่าจะระบุชนิดได้ แต่ถ้าเป็นช่วงที่น้ำเริ่มขึ้นนกจะหากินตามชายน้ำใกล้เข้ามาหาเราเรื่อยๆ ส่วนช่วงที่น้ำขึ้นเต็มฝั่งนกมักจะเข้ามารวมฝูงเกาะพักอยู่ตามแหล่งน้ำใกล้ทะเลหรือตามนาเกลือการดูนกในระยะใกล้จะช่วยให้เห็นรายละเอียดได้ดีขึ้น

จะว่าไปแล้วนกน้ำเหล่านี้พบเห็นได้ไม่ยากแต่ด้วยากันแต่ถ้าเราใช้การสังเกตและความอดทนมากขึ้นอีกสักนิด ก็ไม่ใช่เรื่องที่ยากจนเกินไป

ข้อสังเกตในการจำแนกชนิดนกชายเลนและนกทะเล

นกน้ำบางชนิดมีรูปร่างลักษณะโดดเด่นจำแนกชนิดได้ง่ายแต่นกบางกลุ่มก็มีความคล้ายคลึงกันมาก การระบุชนิดจึงต้องใช้การสังเกตหลายๆ อย่าง

1.ขนาดและรูปร่างลองเปรียบเทียบกับนกที่รู้จักคุ้นเคยกันดีเช่นนกเงือกนกเขาสังเกตลักษณะรูปร่างว่าอ้วนป้อมหรือเพรียวสัดส่วนระหว่างหัวปากลำตัว ขา ปีก และหาง

2.สีสันและลวดลายสังเกตสีของปากหัวลำตัวและขา รวมถึงลวดลายด้านบนและด้านล่างของปีกในขณะบิน

นกหลายชนิดมีการผลัดขนในแต่ละช่วงวัยเช่นจากนกวัยเด็กเป็นตัวเต็มวัยชุดขนนอกฤดูผสมพันธุ์เป็นชุดขนฤดูผสมพันธุ์ชุดขนฤดูผสมพันธุ์ถัดมาเป็นนอกฤดูผสมพันธุ์ซึ่งนกจะใช้วิธีทยอยผลัดขนเก่าทิ้งและขนใหม่ก็จะค่อยๆงอกขึ้นมาช่วงเวลาที่นกผลัดขนอาจดูกระด้างแตกต่าง แต่ก็ยังคงเค้ารูปแบบของชุดขนหลักอยู่

3.ลักษณะของปากความสั้น-ยาวของปากเมื่อเทียบกับขนาดของหัวปากตรงหรือแอ่นขึ้น-โค้งลง

4.ลักษณะของขาและตีนนกที่ชอบเดินท่องน้ำมักมีขายาวพวกหากินตามพื้นเลนมักมีขาค่อนข้างสั้นส่วนพวกที่ว่ายน้ำหรือดำน้ำหากินเช่นนกเป็ดน้ำนกกาน้ำขาจะอยู่ก่อนมาทางด้านท้ายลำตัวและมีพังผืดที่นิ้วตีน

5.ลวดลายที่ปีกตะโพกและหางนกน้ำหลายชนิดขณะบินดูคล้ายคลึงกันมาก แต่เมื่อนกบินจึงจะสังเกตเห็นจุดจำแนกที่สำคัญ

6.พฤติกรรมนกแต่ละชนิดมีบุคลิกและพฤติกรรมการดำรงชีวิตแตกต่างกันได้แก่ท่าทางการเดินวิธีการหากินเช่นเดินท่องน้ำระดับลึกหรือลอยโคลนนิสชอบอยู่ตัวเดียวหรืออยู่รวมกันเป็นฝูง

7.ลักษณะและรูปแบบของการบินสังเกตว่านกตัวนั้นมีทิศทางบินตรงบินฉวัดเฉวียน หรือบินซิกแซ็ก

8.เสียงร้องนกมักส่งเสียงร้องเมื่อตกใจหรือขณะบินนกที่มีลักษณะรูปร่างคล้ายคลึงกันมาก เสียงร้องจะเป็นส่วนสำคัญในการจำแนกชนิด

9.แหล่งอาศัยและสภาพแวดล้อมนกน้ำแต่ละกลุ่มแต่ละชนิดมีการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันนกนางนวลพบได้กลางทะเลและชายฝั่งนกชายเลนส่วนใหญ่ชอบหาดเลนบางชนิดชอบอยู่ตามหาดทรายหรือหาดหินบ้างก็ชอบแหล่งน้ำจืดขณะเดียวกันนกน้ำหลายชนิดอาจพบตามแหล่งน้ำในป่าและบางชนิดกลับพบในพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง

10.ฤดูกาลที่น้ำอพยพส่วนใหญ่ย้ายถิ่นเข้ามาในช่วงฤดูหนาวบางชนิดที่เป็นนกประจำถิ่นพบเห็นได้ตลอดทั้งปีแต่มีบางที่ที่ย้ายถิ่นเข้ามาเพื่อผสมพันธุ์และทำรังวางไข่ในช่วงฤดูฝน เช่น นกแอ่นทุ่งใหญ่ นกยางดำ

หลักการจำแนกชนิดนกชายเลนและนกทะเล

นกชายเลน(Shorebirds)มีความหลากหลายชนิดและถือว่าจำแนกชนิดได้ค่อนข้างยากสำหรับนกทะเลจะเน้นเฉพาะกลุ่มนกนางนวล-นกนางนวลเกลบ(Gulls&Tems)

นกชายเลน (Shorebirds)

นกชายเลนถือเป็นกลุ่มนกน้ำที่จำแนกชนิดได้ยากเพราะส่วนใหญ่มีขนาดเล็กค่อนข้างเล็กลักษณะรูปร่างคล้ายคลึงกันสีสันทัน โดยเฉพาะช่วงที่ย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองไทย ซึ่งเป็นชุดขนพื้นฐานหรือชุดขนนอกฤดูผสมพันธุ์ก็ออกไปทางน้ำตาล-เทาเหมือนกัน และอุปนิสัยของนกชายเลนมักชอบอยู่รวมกันเป็นฝูงหรือปนกันหลายชนิดคลมกันไปกับพื้นดินพื้นเลนดูคล้ายตาไปหมดการจำแนกชนิดจึงเป็นเรื่องยากสำหรับคนที่ไม่คุ้นเคย

▲ ในช่วงฤดูหนาวเราจะพบนกชายเลนอยู่รวมฝูงปะปนกันหลายชนิด

อย่างไรก็ดีช่วงต้นฤดูกาลอพยพและช่วงเตรียมตัวอพยพกลับเป็นช่วงที่เราอาจมีโอกาสดูพบนกชายเลนในชุดขนฤดูผสมพันธุ์ซึ่งมีสีสันทันสดใสสวยงามจำแนกชนิดได้ง่ายชื่อของนกชายเลนส่วนใหญ่ก็ตั้งขึ้นจากลักษณะของสีสันทันในช่วงฤดูผสมพันธุ์นั่นเองสำหรับช่วงขามานกเพิ่งเสร็จสิ้นภารกิจทำรังวางไข่ยังไม่ทันผลัดขนเป็นชุดขนนอกฤดูผสมพันธุ์จนจึงอาจไม่ค่อยสวยงามสดใสเท่าไหร่นักเนื่องจากเป็นขนเก่าผ่านการใช้งานมาหลาย

เดือนส่วนมากกลับนกหลายตัวจะเริ่มผลัดขนชุดฤดูผสมพันธุ์ก่อนบินกลับไปยังภูมิภานา
ชุดขนในช่วงนี้จะมีสีสันสดใสเรียกได้ว่านกชายเลนจะดูสวยงามที่สุดก็ช่วงที่บิน
กลับไปทำรังวางไข่แน่แหละ แน่นอน...ทำให้การจำแนกชนิดง่ายขึ้น

▲ นกกลอยทะเลคอแดง (Red-necked Phalarope) เพศเมีย ชุดขนฤดูผสมพันธุ์

สำหรับการจำแนกชนิดถ้าจะแบ่งกลุ่มนกชายเลนกันแบบง่ายๆตามขนาดก็
จะแบ่งได้เป็น

นกชายเลนขนาดเล็ก

นกสตินท์(Stint)แม้จะมีขนาดและรูปร่างจะใกล้เคียงกันแต่ก็สามารถแบ่งออก
ได้เป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มที่มีขนาดเล็กเกินนกสตินท์คอแดง(Red-necked Stint)นกสตินท์เล็ก(Little
Stint)และนกคอสั้นตีนไว(Sanderling)กลุ่มนี้นกคอสั้นตีนไวมีขนาดใหญ่กว่าใครปาก
ค่อนข้างยาวขนลำตัวด้านบนดูเป็นเทาอ่อนบริเวณหัวไหล่มีสีน้ำตาลส่วนสตินท์คอแดงและ
สตินท์เล็กมีความคล้ายคลึงกันมากแต่นกสตินท์เล็กปากจะเรียวบางกว่าถ้าเป็นชุดขน
ฤดูผสมพันธุ์ก็ดูง่ายหน่อยเพราะนกสตินท์คอแดงจะมีสีน้ำตาลแดงที่คอและอกส่วนนก
สตินท์เล็กก็คอแดงเหมือนกันแต่คอหอยจะเป็นสีขาวลำตัวด้านบนก็ดูแดงกว่าขอบขน
โคนปีกเป็นสีน้ำตาลแดง ในขณะที่ของนกสตินท์คอแดงเป็นสีเทา

▲ นกสั้ตีนท้คอแดง (Red-necked Stint)

▲ นกสั้ตีนท้เล็ก (Little Stint) ช่วงผลัดขนออกจากชุดขนฤดูผสมพันธุ์

▲ นกคอสั้นตีนไว (Sanderling)

กลุ่มที่มีขาเหลืองได้แก่ นกสตินท์อ็อกเทอ(Temminck's Stint) และ นกสตินท์นิ้วยาว(Long-toed Stint) นกสตินท์อ็อกเทอมีขนาดและรูปร่างคล้าย นกสตินท์คอแดงแต่ลำตัวด้านบนออกเป็นสีน้ำตาลมากกว่าและมีแถบคาดอกชัดเจนผ่าน นกสตินท์นิ้วยาวหัวค่อนข้างเล็กคอเรียวยาวเวลาส่งเสียงชอบยืดคอลำตัวด้านบนเป็นลายชัดเจนกว่าชนิดอื่น และถ้ามีโอกาสพบในระยะใกล้ จะเห็นว่านิ้วกลางยาวกว่านิ้วอื่น

▲ นกสตินท์อ็อกเทอ (Temminck's Stint)

▲ นกสตินท์นิ้วยาว (Long-toed Stint)

▲ ภาพนี้เปรียบเทียบความแตกต่างของนกสัตินที่ทั้ง3ชนิดจากซ้ายมาขวาคือนกสัตินที่น้ำขาว นกสัตินที่คอแดง และนกสัตินที่อกเทา

นกหัวโต(Plovers)มีหัวค่อนข้างโตเมื่อเทียบกับสัดส่วนกับลำตัวคอสั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม

กลุ่มที่มีรอบคอขาวได้แก่นกหัวโตเล็กขาเหลือง(Little Ringed Plover)นกหัวโตปากยาว(Long-billed Plover)นกหัวโตขาสีส้ม(Common Ringed Plover)นกหัวโตขาคา (Kentish Plover) และนกหัวโตมลายู (Malaysian Plover)

ในกลุ่มนี้ยังแบ่งออกได้เป็น2พวกคือพวกแรกขาสีเหลืองมีแถบคาดอกชนิดที่พบบ่อยก็คือนกหัวโตเล็กขาเหลืองลักษณะเด่นคือมีหนังรอบตาเหลืองฤดูผสมพันธุ์มีหน้าผากและคาดาดำวางตาเหลืองสดขึ้นเห็นเด่นชัดส่วนนกหัวโตปากยาวคล้ายนกหัวโตเล็กขาเหลืองแต่ขนาดใหญ่กว่าเล็กน้อยและปากยาวกว่าสำหรับนกหัวโตขาสีส้มลำตัวอวบหนากว่าหัวโตเล็กขาเหลืองปากหนาสั้นขาสีเข้มกว่าถ้าช่วงฤดูผสมพันธุ์โคนปากจะเป็นสีส้ม แถบที่อกหนา ขาสีส้ม

▲ นกหัวโตเล็กขาเหลือง (Little Ringed Plover) ชุขชนฤดูผสมพันธุ์

▲ นกหัวโตปากยาว (Long-billed Plover) ชุขชนฤดูผสมพันธุ์

พวกที่ส่องขาสีเทาอมดำหรือสีเนื้อมีแถบข้างคอได้แก่ นกหัวโตดำและนกหัวโตมลายูนกหัวโตดำลำตัวดำด้านบนสีน้ำตาลอมเทาเรียบๆ แถบข้างคอค่อนข้างกว้าง แต่สันขาดำหรือบางตัวอมชมพูส่วนนกหัวโตมลายูหลังเป็นลายชัดเจนลำตัวดูกลม ป้อมกว่า แถบข้างคอแถบและยาวกว่าบางตัวอาจเชื่อมต่อกันขาสีเนื้อมนกว่าหัวโตมลายู ยังพบเฉพาะตามหาดทรายชายฝั่งทะเล ในขณะที่นกหัวโตอื่นๆ จะพบตามหาดเลนและแหล่งน้ำที่ตื้นๆ ทั่วไปในแผ่นดินจะวิ่งไปตามหาดทราย นกหัวโตมลายูจะก้มหัวลงต่ำ วิ่งซอยเท้าถี่ๆ เป็นระยะทางไกล ขณะที่นกหัวโตชนิดอื่นจะเดินเร็วๆ ระยะสั้นๆ สลับกับหยุดนิ่งมองหาอาหาร

▲ นกหัวโตชาดำ (Kentish Plover)

▲ นกหัวโตมลายู (Malaysian Plover) เพศเมีย

กลุ่มที่ไม่มีวงรอบคอได้แก่นกหัวโตทรายเล็ก(Lesser Sand Plover)นกหัวโตทรายใหญ่ (Greater Sand Plover) และนกหัวโตชาขาว (Oriental Plover)

สองชนิดแรกนั้นมีลักษณะสีต้นคล้ายคลึงกันมากขนาดก็เล็ก-ใหญ่กว่ากันไม่มากนักแต่นกหัวโตทรายใหญ่จะมีปากยาวและหนากว่าขาเป็นสีเหลืองอมเขียวและยาวกว่าเล็กน้อยในขณะที่นกหัวโตทรายเล็กมีปากดำอย่างไรก็ตามกรณีที่ขานกเือนโคลนก็อาจดูลำบากสำหรับนกหัวโตชาขาวถ้าหากดูเินๆก็คล้ายนกหัวโตทรายแต่ถ้าตัวดูเพริยกว่าก็มีแถบคาดอกหนามาก(ในขณะที่นกหัวโตทรายทั้งสองชนิดมีแค่แถบข้างคอ)ขาเหลืองอมส้ม ยาวกว่านกหัวโตทุกชนิด

▲ นกหัวโตทรายเล็ก (Lesser Sand Plover)

▲ นกหัวโตทรายใหญ่ (Greater Sand Plover)

▲ นกหัวโตขาขาว (Oriental Plover) ชูชวนฤตผสมพันธุ์ภาพ: เข็มทองต้นสกุลรุ่งเรือง

กลุ่มที่มีลำตัวเป็นลายได้แก่ นกหัวโตหลังจุดสีทอง(Pacific Golden Plover) และ นกหัวโตสีเทา(Grey Plover) นกหัวโตหลังจุดสีทองลำตัวด้านบนมีลายออกเป็น โทนสีน้ำตาลเหลือง ส่วนนกหัวโตสีเทาขนาดลำตัวใหญ่กว่าลายออกเป็นสีเทาอมน้ำตาลและขณะบินจะเห็นได้ชัดปีกเป็นแต้มดำขนาดใหญ่

▲ นกหัวโตหลังจุดสีทอง (Pacific Golden Plover)

▲ นกหัวโตสีเทา (Grey Plover)

นกชายเลนขนาดเล็ก(Sandpiper)ถ้าจะแบ่งตามลักษณะของปากก็จะสามารถแบ่งออกได้เป็น

กลุ่มที่มีปากโค้งลงคือนกชายเลนปากกว้าง(Broad-billed Sandpiper)นกชายเลนปากโค้ง(Curlew Sandpiper)นกชายเลนท้องดำ(Dunlin)และนกชายเลนกระหม่อมแดง (Sharp-tailed Sandpiper)

ในกลุ่มนี้นกชายเลนปากกว้างมีขนาดเล็กกว่าพวก(ถ้าตัวพอกับนกชนิดอื่นๆ)มีลายคล้ายควั่นปลายปากหักลงเล็กน้อยนกชายเลนปากโค้งกับนกชายเลนท้องดำมีลักษณะรูปร่างและปากโค้งลงคล้ายกันมากแต่นกชายเลนท้องดำดูหัวกลมโตกว่ากระหม่อมและลำตัวไม่ค่อยมีลายปากสั้นกว่าและโค้งน้อยกว่าตัวไม่ยาวซ่ออย่างนกชายเลนปากโค้งถ้าดูขณะบินจะเห็นแถบดำกลางตะโพกสำหรับนกชายเลนกระหม่อมแดงมีขนาดใหญ่กว่าเพื่อนปากไม่ยาวนักและโค้งลงเพียงเล็กน้อยกระหม่อมสีน้ำตาลแดงขาเหลืองลักษณะรูปร่างอาจคล้ายกับนกชนิดที่นี้ยาวจนทำให้หลายคนสับสนได้แต่นกชายเลนกระหม่อมแดงมีขนาดใหญ่กว่า ตัวอวบหนากว่า

▲เปรียบเทียบขนาดและรูปร่างของนกชายเลนปากโค้ง(ซ้าย)นกชายเลนปากกว้าง(กลาง)และนกชายเลนท้องดำ (ขวา)

▲ นกชายเลนปากกว้าง (Broad-billed Sandpiper)

▲ นกชายเลนปากโค้ง (Curlew Sandpiper)

▲ นกชายเลนท้องดำ (Dunlin)

▲ นกชายเลนกระหมอมแดง (Sharp-tailed Sandpiper)

กลุ่มที่มีปากตรงหรือค่อนข้างตรงคือนกชายเลนบึง(Marsh Sandpiper)นกชายเลนน้ำจืด (Wood Sandpiper) นกชายเลนเขียว (Green Sandpiper) นกเด้าดิน(Common Sandpiper)นกตีนเหลือง(Grey-tailed Tattler)นกพลิกหิน(Ruddy Turnstone)นกคอยทะเลคอแดง(Red-necked Phalarope)นกคอยทะเลสีเทา(Grey or Red Phalarope)นกน็อตเล็ก(Red Knot)นกน็อตใหญ่(Great Knot)และนกกรัฟ(Ruff)

ในกลุ่มนี้นกพลิกหินมีลักษณะรูปร่างและพฤติกรรมแตกต่างจากพวกปากสั้นแต่แหลมลำตัวอวบหนาขาสั้นเที่ยวเดินหากินโดยใช้ปากพลิกก้อนหินหรือเศษปะการังเพื่อจิกกินเหยื่อใต้ันได้อีกคู่ที่มีพฤติกรรมหาอาหารแตกต่างจากนกชายเลนอื่นๆอย่างเด่นชัดก็คือนกคอยทะเลคอแดงและนกคอยทะเลสีเทาซึ่งชอบลอยตัวบนผิวน้ำใช้ปากจิกกินแมลงรอบตัวอย่างรวดเร็ว นกคอยทะเลคอแดงมีปากแหลมเล็กคล้ายเข็มหลังเป็นลายขีดเจนนกคอยทะเลสีเทาปากหนากว่าลำตัวอวบใหญ่กว่าและหลังเป็นสีเทาเรียบๆ

▲ นกพลิกหิน (Ruddy Turnstone)

▲ นกถอยทะเลคอแดง (Red-necked Phalarope)

นกชายเลนบึงมีปากค่อนข้างยาวและแหลมคล้ายเข็ญข้าวยาวลักษณะรูปร่างอาจทำให้หลายคนสับสนกับนกทะเลขาเขียวต้องสังเกตจากขนาดที่แตกต่างกันและลักษณะของปากนกชายเลนน้ำจืดปากหนาและยาวปานกลางลำตัวด้านบนสีน้ำตาลและมีลายจุดกระจายทั่วไปนกชายเลนเขียวและนกเด้าดินรูปร่างคล้ายกันแต่นกชายเลนเขียวลำตัวด้านบนสีเข้มกว่าและมีลายจุดเล็ก ๆ คิ้วสั้นหรือเห็นแกว่งรอบตาส่วนนกเด้าดินมีพฤติกรรมที่เป็นเอกลักษณ์คือชอบกระดกกันขึ้น-ลงคิ้วยาวและจุดเด่นคือรอยเว้าสีขาวบริเวณหัวไหล่

▼ นกชายเลนบึง (Marsh Sandpiper)

▼ นกชายเลนน้ำจืด (Wood Sandpiper)

▲ นกเต้าดิน (Common Sandpiper)

▲ นกชายเลนเขียว (Green Sandpiper)

นกน้อดเล็กกับนกน้อดใหญ่นั้นก็คล้ายกันอันที่จริงขนาดไม่ได้ใหญ่กว่ากันมากนัก ดังนั้นถ้าเห็นอยู่เดี่ยวๆอาจจะระบุชนิดได้ยากให้พิจารณาจากความยาวปากนกน้อดเล็กมีปากสั้นพอๆกับความยาวหัวและเห็นหัวชัดเจนนกน้อดใหญ่สัดส่วนปากจะยาวกว่าความยาวของหัวอาจดูโค้งลงเล็กน้อยเห็นหัวไม่ค่อยชัดเจนส่วนลายจุดที่อกก็หนากว่าสำหรับนกรัฟรูปร่างไม่ค่อยเหมือนใครเพราะหัวเล็กคอเรียวยาวเมื่อเทียบกับลำตัวลำตัวด้านบนมีลายขีดขาวอาจเป็นสีเหลืองเขียวหรือส้มแดงอย่างไรก็ตามขนาดของนกรัฟมีความแตกต่างกันเพราะตัวผู้จะใหญ่กว่าตัวเมียมากจนอาจคิดว่าเป็นคนละชนิดกัน

▲ นกน้อดใหญ่ (Great Knot) และนกน้อดเล็ก (Red Knot)

▲ นกรัฟ (Ruff) เพศผู้ (ซ้าย) และเพศเมีย (ขวา)

กลุ่มที่มีปากลักษณะพิเศษคือนกชายเลนปากช้อน(Spoon-billed Sandpiper) และนกชายเลนปากแฉ่น(Terek Sandpiper)อันที่จริงนกชายเลนปากช้อนมีขนาดและรูปร่างคล้ายกับนกสตันท์คอแดงมากและก็มีมักจะพบอยู่ใกล้กันแต่ลักษณะเด่นคือที่ปลายปากจะแบนและแอ่งก้นรูปช้อนสีน้ำตาลดำโดยรวมดูยาวกว่านกสตันท์คอแดงสำหรับนกชายเลนปากแฉ่น มีปากยาวและแฉ่นขึ้นไม่เหมือนใคร ขาเหลืองส้ม

▲ นกชายเลนปากช้อน (Spoon-billed Sandpiper)

▲ นกชายเลนปากแฉ่น (Terek Sandpiper)

นกชายเลนขนาดกลาง

นกทะเลขาเขียว (Greenshank) พบ 2 ชนิดคือ นกทะเลขาเขียว (Common Greenshank) และ นกทะเลขาเขียวลายจุด (Nordmann's Greenshank) ตัวที่พบบ่อยคือนกทะเลขาเขียวมีปากหนา แอ่นขึ้นเล็กน้อย โคนปากสีเทาปลายดำขาสีเขียวอมเทา ส่วนนกทะเลขาเขียวลายจุด โคนปากประมาณครึ่งหนึ่งสีเหลืองหรือเหลืองอมเขียว ส่วนปลายปากดำหัวและลำตัวด้านบนเป็นสีเทาอ่อนกว่าตัวดูสั้นกว่าและเป็นสีเหลือง

▲ นกทะเลขาเขียว (Common Greenshank)

▲ นกทะเลขาเขียวลายจุด (Nordmann's Greenshank)

นกทะเลขาแดง(Redshank)พบ2ชนิดคือนกทะเลขาแดงธรรมดา(Common Redshank)และนกทะเลขาแดงลายจุด(Spotted Redshank)ความแตกต่างของนกสองชนิดนี้ให้สังเกตที่ปากนกทะเลขาแดงธรรมดาปากค่อนข้างหนาตรงโคนปากแดงปลายปากดำลำตัวด้านบนออกเป็นสีน้ำตาลในขณะที่นกทะเลขาแดงลายจุดปากเรียบบางและยาวกว่าเฉพาะ โคนปากล่างเป็นสีแดงส่วนที่เหลือเป็นสีดำและส่วนปลายปากจุ่มลงนิดหน่อย ลำตัวด้านบนออกเป็นสีเทา มีลายจุดเล็กน้อย

▲ นกทะเลขาแดงธรรมดา (Common Redshank)

▲ นกทะเลขาแดงลายจุด (Spotted Redshank)

นกปากซ่อม(Snipe)พบทั้งหมด6ชนิดแต่ที่พบกันบ่อยๆก็คือนกปากซ่อมหางเข็ม(Pintail Snipe)และนกปากซ่อมหางพัด(Common Snipe)นกคู่นี้มีขนาดใกล้เคียงและสวดลายบนตัวคล้ายกันมากแต่จุดที่ช่วยจำแนกนกทั้งสองชนิดออกจากกันแบบง่ายๆคือความยาวของปากนกปากซ่อมหางเข็มปากจะสั้นกว่า(ประมาณเท่าครึ่งของความยาวหัว)และมักพบตามแหล่งน้ำจืดส่วนนกปากซ่อมหางพัดปากยาวกว่า(ประมาณ2เท่าของความยาวหัว)และชนิดหลังมีโอกาพบในบริเวณน้ำกร่อยได้บ่อยกว่า

▲ นกปากซ่อมหางเข็ม (Pintail Snipe)

▲ นกปากซ่อมหางพัด (Common Snipe)

นกชายเลนขนาดใหญ่

นกปากแعن(Godwit)พบ2ชนิดคือนกปากแعنหางดำ(Black-tailed Godwit) และนกปากแعنหางลาย(Bar-tailed Godwit)นกปากแعنหางดำมีปากค่อนข้างตรง โคนปากหนาสีชมพูปลายเล็กกว่าเป็นสีเข้มหลังสีน้ำตาลเรียบๆส่วนนกปากแعنหางลาย ปากแعنขึ้นเล็กน้อย หลังเป็นลายชัดเจนกว่า ขาสั้นกว่าเล็กน้อย

▲ นกปากแعنหางดำ (Black-tailed Godwit)

▲ นกปากแعنหางลาย (Bar-tailed Godwit)

นกช่อมทะเล (Dowitcher) พบ 2 ชนิดคือ นกช่อมทะเลอกแดง (Asian Dowitcher) และนกช่อมทะเลปากยาว (Long-billed Dowitcher) ทั้งสองชนิดรูปร่างคล้ายกันปากยาวตรงความหนาส่วนโคนปากและปลายปากไม่แตกต่างกันมากนัก นกช่อมทะเลอกแดงพบได้บ่อยกว่าและมักพบปะปนอยู่กับฝูงนกปากเอื้องทางดำสำหรับ นกช่อมทะเลปากยาวเป็นชนิดที่พบยากในบ้านเราตัวเล็กกว่าช่อมทะเลอกแดงปากและขาเขียวอมเหลือง

▼ นกช่อมทะเลอกแดง (Asian Dowitcher)

▼ นกช่อมทะเลปากยาว (Long-billed Dowitcher) ภาพ: ปณต ไกรโรจนานันท์

นกอีโก้ย(Curlew)พบ4ชนิดคือนกอีโก้ยจิ๋ว(Little Curlew)นกอีโก้ยเล็ก(Whimbrel)นกอีโก้ยใหญ่(Eurasian Curlew)และนกอีโก้ยตะโพกสีน้ำตาล(Eastern Curlew)นกอีโก้ยทั้งหมดรูปร่างคล้ายกันมีปากยาวโค้งลงแต่ถ้าจะไล่เรียงขนาดกันแล้ว นกอีโก้ยจิ๋วตัวเล็กและปากสั้นกว่าพวกคือปากยาวกว่าความยาวหัวเล็กน้อยนกอีโก้ยเล็กขนาดโตขึ้นมาหน่อยปากยาวราว2เท่าของความยาวหัวมีแถบสีเข้มกลางกระหม่อม นกอีโก้ยใหญ่ก็ขนาดใหญ่กว่าอีโก้ยเล็กและจะเห็นชัดเจนทั้งสองอยู่ใกล้กันปากยาวมากกว่า3เท่าของความยาวหัวดูยาวเกะกะไม่มีแถบกลางหัวสำหรับนกอีโก้ยตะโพกสีน้ำตาลก็เหมือนกับฝูงเผดของอีโก้ยใหญ่เลยที่เดียวขนาดและรูปร่างใกล้เคียงกันมากและมักจะพบเพียงตัวสองตัวปนอยู่ในฝูงนกอีโก้ยใหญ่แม้ว่านกอีโก้ยตะโพกสีน้ำตาลจะมีปากโค้งและยาวกว่าเล็กน้อยลำตัวด้านข้างออกเป็นสีน้ำตาลมากกว่าแต่โดยมากเรามักพบนกจากระยะไกลจึงสังเกตความแตกต่างระหว่างนกสองชนิดนี้ได้ยาก อย่างไรก็ตามขณะบินจะเห็นได้ชัดเป็นลายสีน้ำตาลและตะโพกมีลายสีน้ำตาลสมกับชื่อ ขณะที่นกอีโก้ยใหญ่ตะโพกและใต้ปีกขาว

▲ นกอีโก้ยจิ๋ว (Little Curlew)

▲ นกอีโก้ยเล็ก (Whimbrel)

▲ นกอีโก้ยใหญ่ (Eurasian Curlew)

▲ นกอีโก้ยใหญ่ (ซ้าย) และนกอีโก้ยเล็ก (ขวา)

▲ นกอีโก้ยตะโพกสีน้ำตาล (Eastern Curlew) ด้านใต้ปีกเห็นเป็นลายสีน้ำตาล

นกตีนเทียน-นกปากงอน(Stilt&Avocet)ทั้งนกตีนเทียน(Black-winged Stilt) และนกปากงอน(Pied Avocet)มีลำตัวสีขาว-ดำแต่ปากของนกตีนเทียนแหลมตรง และเล็กเหมือนเข็มขาวแก่งักสีแดงอมชมพู ในขณะที่นกปากงอนก็ปากแหลมเล็กเช่นกัน แต่ส่วนปลายงอนขึ้น ขาสีเทาอมฟ้า สันกว่านกตีนเทียน

▲ นกตีนเทียน (Black-winged Stilt)

▲ นกปากงอน (Pied Avocet)

นกหัวโตกินปู(Crab Plover)มีรูปร่างคล้ายนกหัวโตแต่ขนาดใหญ่กว่ากันมาก ปากหนาตัวสีขาว-ดำขาขาวสีเทาเห็นแล้วจำแนกชนิดได้ไม่ยากแต่โอกาสพบในเมืองไทยถือว่ายากมาก มีรายงานเพียงไม่กี่ครั้งทางชายฝั่งด้านทะเลอันดามัน

นกนางนวลและนกนางนวลเกลบ (Gulls & Terns)

นกนางนวล(Gulls)และนกนางนวลเกลบ(Terns)มักพบหากินอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากตามชายฝั่งทะเลหรือกลางทะเลบางครั้งพบตามแหล่งน้ำจืดลึกเข้ามาในแผ่นดินด้วยแต่ไม่บ่อยและจำนวนไม่มากนักสิ่งที่สร้างความปวดหัวให้กับนักดูนกก็มักเป็นกรณีเดียวกับนกชายเลนคือรูปร่างและสีต้นของแต่ละชนิดคล้ายคลึงกันโดยเฉพาะช่วงที่ย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทยซึ่งเป็นชุดขนนอกฤดูผสมพันธุ์เดิมมักอยู่ปนกันจำนวนมาก แยกแยะหรือระบุชนิดได้ยาก

นกนางนวล (Gulls)

เป็นนกที่มีขนปกคลุมลำตัวโดยส่วนใหญ่เป็นสีขาวเทาและดำบนนกนางนวลที่พบในเมืองไทยพอจะแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มนกนางนวลขนาดเล็กนกกลุ่มนี้ต้องใช้ระยะเวลาเจริญเติบโตนับจากวัยเด็กถึงตัวเต็มวัยรวม2ปีได้แก่กนกนางนวลธรรมดา(Brown-headed Gull)นกนางนวลขอบปีกขาว(Black-headed Gull)นกนางนวลปากเรียวยาว(Slender-billed Gull)นกนางนวลเล็ก (Little Gull) และนกคิตติเวกขาดำ (Black-legged Kittiwake)

ที่พบบ่อยและมีจำนวนมากคือกนกนางนวลธรรมดาที่มีคู่แฝดที่คล้ายกันและมักพบปนกันก็คือกนกนางนวลขอบปีกขาวแต่โดยทั่วไปแล้วจะขึ้นหรือว่ายน้ำอยู่ใกล้กันขนาดของนางนวลขอบปีกขาวจะเล็กกว่าแบบสังเกตได้ปากเรียวยาวเล็กกว่าถ้าเป็นตัวเต็มวัยกนกนางนวลธรรมดาจะมีมันดาสีข้างหรือขาวส่วนนกนางนวลขอบปีกขาวมีมันดาสีเข้มหรือดำแต่จะมีปัญหาที่นกที่ยังไม่เต็มวัยซึ่งทั้งคู่จะมีมันดาสีเข้มเหมือนกันดังนั้นถ้าดูตอนบินจะเห็นความแตกต่างระหว่างสองชนิดนี้ได้ดีกว่าเพราะไม่ว่าจะเป็นวัยใดก็ตามกนกนางนวลขอบปีกขาวจะเห็นขอบปีกบินด้านหน้าดูขาวกว่านกนางนวลธรรมดา

ลักษณะที่บ่งบอกว่านกนางนวลตัวใดยังโตไม่เต็มวัยก็คือแถบดำที่ส่วนของปลายหางซึ่งจะเห็นได้ขณะบินถ้าอายุน้อยเป็นเด็กปีแรกแถบนี้จะดำและกว้างแต่พออายุมากขึ้นจะเริ่มออกเป็นสีน้ำตาลและแคบหรืออาจลงตามหัว โมงบินที่เพิ่มขึ้นจนกระทั่งเป็นสีขาวทั้งหมดเมื่อโตเต็มวัยหลักเกณฑ์ข้อนี้ใช้ได้กับกนกนางนวลทุกชนิดยกเว้นกนกนางนวลหางดำ ซึ่งแม้จะเป็นตัวเต็มวัยก็ยังมีแถบหางดำ

อย่างไรก็ตามกนกนางนวลปากเรียวยาวขณะบินก็มีขนาดและลักษณะคล้ายกนกนางนวลขอบปีกขาวเหมือนกันต้องดูลักษณะของปากและหัวเป็นตัวช่วยเมื่อนกขึ้นหรือว่ายน้ำ

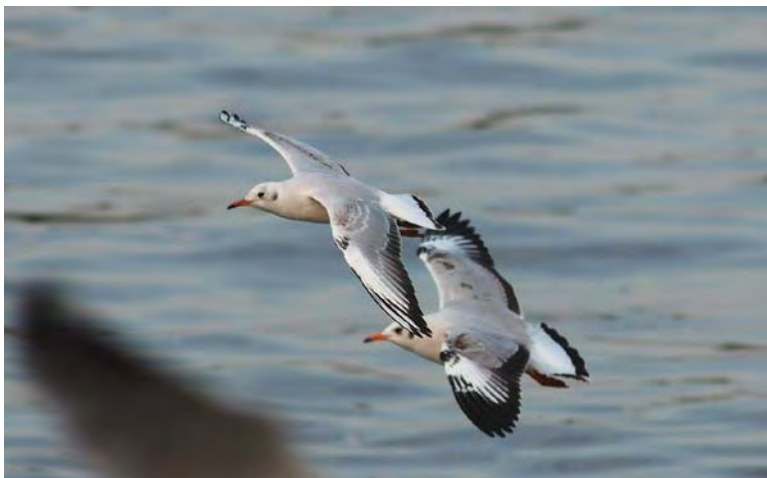
จะสังเกตเห็นได้ว่าหัวเล็กปากเรียวยาวสีส้มปลายปากไม่ดำอย่างนกนางนวลขอบปีกขาวหรือนกนางนวลธรรมดาและถ้าพบในระยะใกล้จะเห็นม่านตาสีจางทุกช่วงวัย

▲ นกนางนวลธรรมดา (Brown-headed Gull) ตัวเต็มวัยมีม่านตาสีจาง

▲ นกนางนวลขอบปีกขาว (Black-headed Gull) ตัวเต็มวัยมีม่านตาสีเข้ม

▲ นกนางนวลขอบปีกขาว (Black-headed Gull) ชุขชนฤดูหนาวปีแรก (ซ้าย)
และนกนางนวลธรรมดา (Brown-headed Gull) ชุขชนฤดูหนาวปีแรก (ขวา)

สำหรับนกนางนวลเล็กและนกคิตติวอกหาคำสำหรับเมืองไทยถือเป็นนกพลัดหลงหายากมากพอกันมีลักษณะหัวค่อนข้างกลมคล้ายกันแต่ขนาดตัวแตกต่างกันมากนกนางนวลเล็กขนาดเล็กที่สุด(เล็กที่สุดในโลก)นกคิตติวอกหาคำใหญ่ขึ้นมาน้อยถ้าดูในรายละเอียดนกนางนวลเล็กมีปากคำจุดเด่นคือตรงหุมีจุดกลมดำขาแดงนกคิตติวอก

▲ นกนางนวลปากเรียว (Slender-billed Gull)

หาดมีปากเหลืองตรงหูเป็นแถบ โกงสีดำขาดำแต่ถ้าเป็นนกปีแรก(รายงานพบในเมืองไทยทั้ง2ครั้งก็เป็นนกปีแรกทั้งคู่)ปากดำและมีแถบขาวสีดำบริเวณต้นคอด้านหลังขณะบินเห็นแถบดำที่ปกบนเป็นรูปตัวMสำหรับชุดขนฤดูผสมพันธุ์นกนางนวลเล็กหัวเปลี่ยนเป็นสีดำ ส่วนนกกิตติเวกขาดำหัวขาวสะอาด

▲ นกกิตติเวกขาดำ(Black-legged Kittiwake)ชุดขนฤดูหนาวปีแรกภาพ:พินิจแสงแก้ว

กลุ่มนกนางนวลขนาดกลางในกลุ่มนี้ต้องใช้ระยะเวลาเจริญเติบโตนับจากวัยเด็กถึงตัวเต็มวัยรวม3ปีได้แก่กนางนวลปากเหลือง(Mew Gull)และกนางนวลหางดำ (Black-tailed Gull)

นกนางนวลปากเหลืองมีขนาดใหญ่กว่านกนางนวลธรรมดาเล็กน้อยมีปากสีเหลืองอมเขียวสมกับชื่อปลายปากมีสีดำปากค่อนข้างเล็กกว่านกนางนวลชนิดอื่นขาเหลือง

ส่วนนกนางนวลหางดำมีขนาดใหญ่กว่านกนางนวลปากเหลืองเล็กน้อยหลังและปีกสีเทาเข้มตัวเต็มวัยขณะบินจะเห็นแถบที่ปลายหางดำในขณะที่ตัวเต็มวัยของนางนวลอื่นจะเห็นหางขาวทั้งหมดนกปีแรกลำตัวเป็นสีน้ำตาลเกือบทั้งตัว ไม่ค่อยมีลาย

▲ นกนางนวลปากเหลือง (Mew Gull) ภาพ: วัชรระ สงวนสมบัติ

▲ นกนางนวลหางดำ (Black-tailed Gull) ภาพ: พอปอล นนทภา

กลุ่มนกนางนวลขนาดใหญ่ในกลุ่มนี้ต้องใช้ระยะเวลาเจริญเติบโตนับจากวัยเด็กถึงตัวเต็มวัยรวม4ปีได้แก่นกนางนวลหลังดำเล็ก(Lesser Black-backed Gull) นกนางนวลหลังดำพันธุ์รัสเซีย(Heuglin's Gull) นกนางนวลพันธุ์มองโกเลีย(Mongolian Gull) นกนางนวลหลังเทา(Slaty-backed Gull) และนกนางนวลหัวดำใหญ่(Pallas's Gull)

นกนางนวลกลุ่มนี้ถือเป็นโจรภัยของนักดูนกเลยทีเดียวได้้นอกจากเรื่องขนาดลักษณะรูปร่างสีขนที่คล้ายคลึงกันมากอยู่แล้วแต่ละชนิดมีชุดขนที่หลากหลายในแต่ละช่วงวัยมากกว่ากลุ่มนกนางนวลขนาดเล็กนอกจากนี้นักแต่ละปียังมีการผลัดขนในแต่ละฤดูกาลด้วย ชุดขนฤดูหนาวและฤดูร้อนก็แตกต่างกันพอสมควร

นกนางนวลหัวดำใหญ่โดยเฉลี่ยแล้วตัวใหญ่กว่าใครเพื่อนและหน้าตาแตกต่างจากนกนางนวลขนาดใหญ่ชนิดอื่นพอสมควรหน้าผากค่อนข้างลาดจึงทำให้ดูเหมือนปากยาวขอบตาบนและล่างขาวแต่ไม่เชื่อมต่อกันรอบตาและบริเวณหลังหูจะมีแต้มดำในทุกช่วงวัย ฤดูผสมพันธุ์หัวเป็นสีดำ

▲ นกนางนวลหัวดำใหญ่ (Pallas's Gull) ชุดขนฤดูร้อนปีแรก

สำหรับกลุ่มที่จำแนกยากจริงๆ ก็คือนกนางนวลที่มีหัวสีขาว (Large White-headed Gull) ได้แก่นกนางนวลหลังดำเล็กนกนางนวลหลังดำพันธุ์สเซียและนกนางนวลพันธุ์มองโกเลียตัวเต็มวัยทั้งสามชนิดปากเหลืองมีแต้มแดงขาเหลืองดูไม่ต่างกันมากนักแต่นกนางนวลพันธุ์มองโกเลียบางตัวก็จะเป็นสีชมพูหรือชมพูอมเหลืองลำตัวยังคล้ายกันมากต้องดูจากโทนสีเทาที่ปากและหลังเป็นตัวช่วยถ้าจะไล่เรียงกันแล้วนกนางนวลหลังดำเล็กมีสีเทาเข้มเกือบดำนกนางนวลหลังดำพันธุ์สเซียเป็นสีเทาเข้ม(สีเทาของนกชนิดนี้ยังมีโทนเข้ม-จางแตกต่างกันไป)ส่วนนกนางนวลพันธุ์มองโกเลียสีเทาอ่อนแต่ว่านกนางนวลหลังดำพันธุ์สเซียจะมีจุดสังเกตเพิ่มเติมคือลายขีดที่หัวและคอ

หนาแน่นกว่าใครสำหรับนกปีแรกทั้งสามชนิดมีปากดำหรือโคนปากชมพูปลายดำขาสี
ชมพูงาช้างปนปกคลุมลำตัวดูไม่ต่างกันเท่าใดแต่นกนางนวลพื้นซุ้มองโกเลียโดยรวมแล้ว
ดูขาวกว่าส่วนนกที่อยู่ระหว่างปี2-3ปากเหลืองหรือชมพูอมเหลืองปลายดำขาเริ่มมี
สีเหลืองแต่สีปากและขาก็อาจผันแปรแตกต่างกันไปบ้างตามอายุอย่างไรก็ตามทั้งสาม
ชนิดนี้มีความคล้ายคลึงกันมาก ขนาดตัดสินด้วยภาพถ่ายยังยากเลย

▲ นกนางนวลหลังดำเล็ก (Lesser Black-backed Gull)

▲ นกนางนวลหลังดำพื้นฐัรัสเซย์ (Heuglin's Gull)

▲ นกนางนวลหลังดำพันธุ์รัสเซีย (Heuglin's Gull) ชุดขนฤดูหนาวปีแรก ท่ามกลางฝูงนกนางนวลธรรมดา

▲ นกนางนวลพันธุ์มองโกเลีย (Mongolian Gull) ชุดขนฤดูหนาวปีแรก (ซ้ายสุด) ยืนเทียบกับนกนางนวลหลังดำพันธุ์รัสเซีย ภาพ: วัชร สวงสมบัติ

อันที่จริงยังมีนกนางนวลหลังเทาอีกชนิดซึ่งเพิ่งมีรายงานพบในชุดขนฤดูหนาวปีแรกเมื่อไม่นานมานี้เองจะว่าไปแล้วตัวเต็มวัยชนิดนี้ก็คล้ายกับนางนวลยักษ์เผดสามที่กล่าวมาแล้วเหมือนกันแต่ตัวนี้เป็นสีชมพูทุกช่วงวัยซึ่งเรื่องที่ทำให้ต้องปวดหัวก็คือ นกนางนวลพันธุ์มองโกเลียบางตัวก็มีสีชมพูเหมือนกันเพียงแต่นกนางนวลหลังเทาจะดูเข้มกว่าส่วนสีเทาประจำชนิดก็เข้มพอๆกับนกนางนวลหลังดำพันธุ์รัสเซีย

นกนางนวลเกลบ (Terns)

มีความหลากหลายชนิดที่สืบเชื้อสายเดียวกันกับนกนางนวลขนาดเล็กกว่าและรูปร่างเพรียวกว่าก็ทำให้แยกจากกลุ่มนกนางนวลได้ไม่ยากถึงอย่างนั้นบางชนิดแม้จะอยู่ปนกับนกนางนวลหรือนกนางนวลเกลบชนิดอื่นก็มีลักษณะที่โดดเด่นจากพวก

นกนางนวลเกลบแคสเปียน(Caspian Tern)เป็นนกนางนวลเกลบขนาดใหญ่ที่สุด(เกือบเท่าขนาดนกนางนวลขนาดใหญ่ปากหนาใหญ่สีแดงสดถ้าได้เห็นตัวจริงคงไม่พลาดแน่สำหรับนกนางนวลเกลบปากหนา(Gull-billed Tern)ก็ขนาดย่อมลงมาหน่อยตัวนี้ออกแนวขาววอมคือลำตัวค่อนข้างอวบอ้วนขนปกคลุมลำตัวเป็นสีเทาอ่อนมากจนดูเกือบขาวมีแต้มดำเล็กๆที่หลังตาปากดำดูหนากว่านกนางนวลเกลบชนิดอื่น

▼ นกนางนวลเกลบแคสเปียน (Caspian Tern)

▼ นกนางนวลเกลบปากหนา (Gull-billed Tern)

ส่วนที่เหลือนี้แหละที่น่าจะเป็นปัญหาเพราะหน้าตาคล้ายๆกันซึ่งพอจะแบ่งออกเป็นกลุ่มๆ ได้ดังนี้

กลุ่มปากเหลืองได้แก่นกนางนวลเกลบแม่น้ำ(River Tern)นกนางนวลเกลบท้องดำ(Black-bellied Tern)นกนางนวลเกลบหงอนใหญ่(Great Crested Tern)นกนางนวลเกลบหงอนเล็ก(Lesser Crested Tern)และนกนางนวลเกลบจีน(Chinese Crested Tern)

ชนิดที่พบตามแม่น้ำหรือหนองบึงขนาดใหญ่คือนกนางนวลเกลบแม่น้ำและนกนางนวลเกลบท้องดำสองตัวนี้มีปากเหลืองขาแดงขณะบินเห็นหางคู่ขนานดูหัวเล็กคล้ายกันแต่นกนางนวลเกลบท้องดำขนาดเล็กกว่าท้องและกันเป็นลายกระๆสีดำถ้าเป็นฤดูผสมพันธุ์ก็ง่ายเลยเพราะท้องดำตลอดแต่ตรงอกางลงเล็กน้อยหากนกเกาะจะเห็นว่าปากเรียวเล็กกว่าและบางตัวออกเป็นสีส้ม

▲ นกนางนวลเกลบแม่น้ำ (River Tern)

อีกสามชนิดที่เหลื้อมักพบตามริมทะเลมีหงอนค้ำขนนกนางนวลเกลบหงอนใหญ่ ปากสีเหลืองอมเขียวเล็กน้อยหลังและปีกสีเทาเข้มส่วนนกนางนวลเกลบหงอนเล็กปาก สีเหลืองอมส้มหลังและปีกสีเทาอ่อนกว่าอีกชนิดคือนกนางนวลเกลบจีนซึ่งเป็นชนิดที่ หายากมากระดับโลกตัวนี้หลังและปีกสีเทาอ่อนมากจนเกือบขาวปากเหลืองปลายปากดำ

▲ นกนางนวลเกลบหงอนเล็ก (Lesser Crested Tern) และนางนวลเกลบหงอนใหญ่ (Great Crested Tern)

▲ นกนางนวลเกลบหงอนใหญ่ (Great Crested Tern) และนางนวลเกลบแคสเปียน (Caspian Tern)

กลุ่มปากคำ(ช่วงนอกฤดูผสมพันธุ์)ได้แก่นกนางนวลเกลบธรรมดา(Common Tern)นกนางนวลเกลบสีกุหลาบ(Roseate Tern)นกนางนวลเกลบท้ายทอยดำ(Black-naped Tern)นกนางนวลเกลบเล็ก(Little Tern)นกนางนวลเกลบเคราขาว(Whiskered Tern) และนกนางนวลเกลบดำปีกขาว (White-winged Tern)

ผู้ที่อาจจำแนกสับสนคือนกนางนวลเกลบธรรมดากับนกนางนวลเกลบสีกุหลาบ นกนางนวลเกลบธรรมดาคือนกอพยพแต่พบได้บ่อยกว่าและมักพบเป็นฝูงหน้าผากและกระหม่อมดำขาแดงเข้มส่วนนกนางนวลเกลบสีกุหลาบเผือกจะเป็นนกประจำถิ่นแต่กลับพบยากกว่าและปริมาณน้อยบางทีก็พบบนกับนกนางนวลเกลบธรรมดาดูคล้ายกัน กรณีนี้ก็ง่ายเพราะเผือกมีรูปแบบโดยรวมคล้ายกันแต่นกนางนวลเกลบสีกุหลาบมีสีเทา

◀ นกนางนวลเกลบ
ธรรมดา(Common Tern)

▼ นกนางนวลเกลบสี
กุหลาบ (Roseate Tern)
ชุดขนฤดูผสมพันธุ์

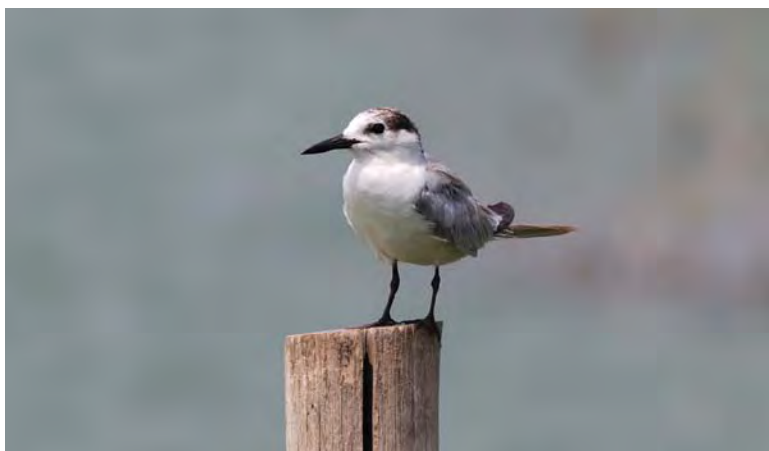
ที่ปีกและหลังอ่อนกว่าและถ้าสังเกตความยาวของปลายปีกและหางขณะยืนจะเห็นว่า ปลายหางยาวกว่าปลายปีก ในขณะที่นกนางนวลเกลบธรรมดาปลายหางยาวพอๆกับ ปลายปีกสำหรับนกนางนวลเกลบสีน้ำตาลถ้าเป็นชุดขนฤดูผสมพันธุ์ก็ง่ายเลยเพราะ จะเห็นลำตัวด้านล่างเป็นสีชมพูเรื่อๆ เค้นขึ้นมาจากนางนวลเกลบตัวอื่น

อีกสามตัวคือนกนางนวลเกลบเล็กนกนางนวลเกลบคราขาวและนกนางนวล เกลบดำปีกขาวแม้จะเป็นพวกที่พบบ่อยๆแต่อาจจำสับสนกันได้โดยเฉพาะช่วงนอก ฤดูผสมพันธุ์ลักษณะลวดลายสีด้านบนหัวของนกนางนวลเกลบเล็กกับนกนางนวลเกลบ คราขาวคล้ายกันแต่นกนางนวลเกลบเล็กมีขนาดตัวเล็กกว่าปากแหลมเล็กกว่าส่วน นกนางนวลเกลบดำปีกขาวมีสีดำที่กระหม่อมและเต็มดำกลมที่หูดูง่าๆว่าเหมือน สามหูฟังทั้งนกนางนวลเกลบคราขาวและนกนางนวลเกลบดำปีกขาวยังสามารถพบ ตามหนองบึงและทะเลสาบน้ำจืดได้ด้วยเรียกกันว่าMarsh Ternแต่นกนางนวลเกลบ ดำปีกขาวจะมีขนาดเล็กกว่านกนางนวลเกลบคราขาวปากแหลมเล็กกว่าและลายบน หัวแตกต่างกันสำหรับชุดขนฤดูผสมพันธุ์ของทั้งสามชนิดมีรูปแบบแตกต่างกันชัดเจน

ส่วนนกนางนวลเกลบท้ายทอยดำมีปีกและหลังสีเทาอ่อนมากดูไกลๆเหมือนนก ตัวสีขาวสะอาดต่านกนางนวลเกลบชนิดอื่นถ้าเป็นช่วงฤดูผสมพันธุ์จะอมชมพูเรื่อๆ และตัวนี้มักพบตามเกาะกลางทะเล ไม่ค่อยพบตามชายฝั่ง

▲ นกนางนวลเกลบเล็ก(Little Tern)ชุดขนฤดูผสมพันธุ์ปากเปลี่ยนเป็นสีเหลืองขาแดง

▲ นกนางนวลเกล็ดเคราขาว (Whiskered Tern)

▲ นกนางนวลเกล็ดดำปีกขาว (White-winged Tern)

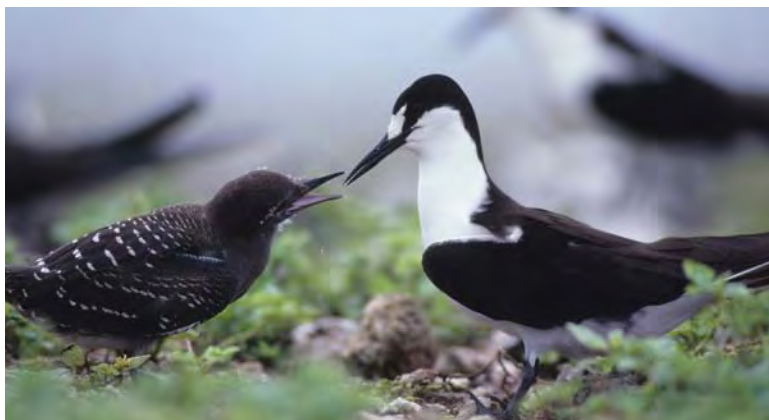

▲ นกนางนวลเกล็ดท้ายทอยดำ (Black-naped Tern)

กลุ่มสีเข้มได้แก่นกนางนวลเกลบคิ้วขาว(Bridled Tern)และนกนางนวลเกลบดำ(Sooty Tern)สองชนิดนี้ทั้งรูปร่างและลำตัวด้านบนสีเทาเข้มคล้ายกันตัวหลังจะขนาดใหญ่กว่าและสีเข้มกว่าเล็กน้อยแต่ดูในธรรมชาติแล้วอาจไม่เห็นความแตกต่างชัดเจนมีจุดสังเกตที่บริเวณหัวตานนกนางนวลเกลบคิ้วขาวมีคิ้วสีขาวแคบๆยาวเลยตาส่วนนกนางนวลเกลบดำหน้าผากขาวและสีขาวนี้ยาวไม่เกินตา

▲ นกนางนวลเกลบคิ้วขาว (Bridled Tern)

▲ นกนางนวลเกลบดำ (Sooty Tern) ภาพ: นัท สุมนต์มีชัย

ชายทะเลบางปู จังหวัดสมุทรปราการ

ช่วงฤดูหนาวบริเวณสะพานสุขตาภายในสถานตากอากาศบางปู จะกลายเป็นแหล่งรวมของบรรดานกนางนวลที่มีจำนวนมากที่สุดคือนกนางนวลธรรมดาส่วนที่อพยพมาด้วยได้แก่นกนางนวลขอบปีกขาวนกนางนวลปากเรียวนกนางนวลหางดำนกนางนวลหลังดำพันธุ์รัสเซียที่นี่ยังพบนกนางนวลปากเหลืองนกคิตติเวฬุาดำและนกนางนวลเล็กเป็นรายงานแรกของไทยด้วยส่วนนกนางนวลเกลบที่พบส่วนใหญ่คือนกนางนวลเกลบเคราขาว

นอกจากนี้ยังพบนกชายเลนได้มากมายไม่ว่านกอีโก้ยใหญ่่นกอีโก้ยเล็กนกปากแตรหางดำนกทะเลาแดงนกชายเลนบึงรวมทั้งนกปากงอนและนกตีนเหลืองสำหรับคนน้ำหายากก็ได้นกข่อนหอยดำเหลืองและนกปากข่อนหน้าดำป่าชายเลนภายในสถานตากอากาศบางปูยังเป็นแหล่งทำรังวางไข่ของนกเงือกนกยางเป็นนกยางกรอกพันธุ์ชวานกาน้ำเล็กนกกาน้ำปากยาว และนกปากห่าง

ชายทะเลจังหวัดสมุทรสาคร

เป็นแหล่งดูนกชายเลนใกล้กรุงเทพฯ ที่น่าสนใจแห่งแรกคือ โลกขามสภาพส่วนใหญ่เป็นนาเกลือบ่อเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลาและหาดโคลนพระเอกของที่นี่คือนกชายเลนปากช้อนซึ่งพบได้เป็นประจำทุกปีนอกจากนี้ยังพบนกข้อมทะเลอกแดงนกทะเลาเขียวลายจุดนกถลอกทะเลอกแดงนกชายเลนกระหม่อมแดงนกชายเลนท้องดำนกข้อมทะเลปากยาว รวมทั้งมีรายงานของนกกริณน้ำด้วย

อีกแห่งที่น่าสนใจคือศูนย์ศึกษาธรรมชาติอ่าวมหาชัยซึ่งเป็นหาดเลนกว้างใหญ่ของปากแม่น้ำที่จีนมีนกชายเลนเข้ามาหากินในช่วงน้ำลงจำนวนนับหมื่นตัวที่พบประจำคือนกทะเลาแดงนกหัวโตทรายเล็กนกนี้อยู่ใหญ่่นกอีโก้ยเล็กนกอีโก้ยใหญ่นกปากแฉ่นหางดำนกข้อมทะเลอกแดงบางที่ก็เจอนกปากงอนรวมทั้งนกปากช้อนหน้าดำด้วย

สำหรับกาหลงและรางจันทรมีลักษณะพื้นที่คล้ายๆ โลกขามนกที่พบบ่อยคือนกสัตินท์คอแดงนกสัตินท์น้ำยวนนกชายเลนปากโค้งนกชายเลนบึงนกทะเลาแดงลายจุดรวมทั้งนกนางนวลและนกนางนวลเกลือบอีกหลายชนิดพวกที่หายากก็มักแวมาเสมอเช่นนกถลอกทะเลอกแดงนกปากงอนนกข้อมทะเลอกแดงนกข้อมทะเลปากยวนนกอีโก้ยวรางจันทรมีรางจันทรมีส่วนนกกระเต็นใหญ่ก็เคยมาปรากฏตัวแถวกาหลงให้เป็นที่ฮือฮากันมาแล้ว

อ่าวบางตะบูนและหมู่บ้านปากทะเล จังหวัดเพชรบุรี

อ่าวบางตะบูนมีการเพาะเลี้ยงหอยและโป๊ะหาลาปลามีนกน้ำมหาหิณและเกาะพักหลายชนิดโดยเฉพาะช่วงฤดูหนาวจะพบนกนางนวลใหญ่บนกนางนวลหลังดำพันธุ์สเซีย นกนางนวลเกล็ดครทาวนกนางนวลเกล็ดหงอนใหญ่บนกนางนวลเกล็ดธรรมดาและนกกางนวลเกล็ดคิ้วขาวด้วย

ส่วนบริเวณนากลือหมู่บ้านปากทะเลช่วงฤดูหนาวจะเป็นแหล่งชุมนุมของบรรดานกชายเลนมากทั้งชนิดและปริมาณ ไม่ว่าจะเป็นกหัวโตทรายเล็ก-ใหญ่บนกน็อตเล็ก-ใหญ่นกปากงอนนกข้อมทะเลอกแดงนกทะเลขาเขียวลายจุดนกชายเลนปากช้อนนกชายเลนท้องดำนกอีโก้ยตะโพกสีน้ำตาลรวมทั้งนกน้ำขนาดใหญ่หายากระดับโลกอย่างนกปากช้อนหน้าดำ

แหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี

มีแหล่งดูนกที่น่าสนใจอยู่สองแห่งแห่งแรกคือโครงการวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริภายในเป็นบ่อบำบัดน้ำเสียและป่าชายเลนตามเสาขอบบ่อก็มีพวบนกนางนวลหลายชนิดเกาะพักและหาหินรวมทั้งนกยางกรอกพันธุ์อินเดียบางปีพบนกนางนวลใหญ่ด้วยส่วนบริเวณแปลงป่าชายเลนซึ่งมีน้ำและๆหรือนากลือรอบๆโครงการก็จะพบนกกรัฟนทะเลขาแดงลายจุดนกสตันท์นิ้วยาวนกหัวโตหลังจุดสีทองนกปากข้อมหางพัดเต่าตัวเล็กที่ดึงดูดผู้คนจากทั่วสารทิศให้มารวมตัวกันจนกลายเป็นบทหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์ของวงการดูนกเมืองไทยก็คือนกกรีนน้ำ

ส่วนบริเวณปลายแหลมผิบบึงซึ่งมีลักษณะของสันทรายเป็นแหล่งรวมของนกนางนวลหลายชนิดเช่นนกนางนวลหัวดำใหญ่ นกนางนวลหลังดำพันธุ์สเตซี่มีรายงานพบนกคิตติวากาตัวรวมทั้งหมดทั้งนกชนิดใหม่ของไทยอย่างนกนางนวลพันธุ์มอญโกเลีย และนกนางนวลหลังเทา นกนางนวลเกลบก็มิใช่น้อยเช่นนกนางนวลเกลบหงอนใหญ่ หงอนเล็ก นกนางนวลเกลบธรรมดา และนกนางนวลเกลบเคลติย ส่วนนกชายเลนที่พบประจำคือ นกคอสั้นตีนไว นกหัวโตทรายเล็ก-ทรายใหญ่ เป็นอีกแห่งที่พบนกหัวโตขาดำชนิดย่อยหน้าขาว และมีรายงานพบนกหัวโตขาขาวรวมทั้งเป็นแหล่งทำรังวางไข่ของนกหัวโตมลายูด้วย

อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญมากมีสภาพที่ลุ่มน้ำขังน้ำกึ่งบ่อเลี้ยงปลานาเกลือหาดเลนหาดทรายจึงสามารถพบนกชายเลน-นกทะเลและนกทุ่ง-นกน้ำได้หลายชนิด

ชายหาดใกล้ที่ทำการอุทยานฯ เป็นแหล่งทำรังวางไข่ของนกนางนวลเกลบลีเล็กและนกหัวโตมลายู และยังพบนกชายเลนหลายชนิดที่น่าสนใจคือนกชายเลนปากช้อนนกทะเลขาเขียวลายจุด นกข้อมทะเลอกแดง

ส่วนบริเวณหน่วยฯ เบื้องหน้าเป็นแหล่งน้ำจืดนกที่พบบ่อยคือนกกิ้งโครงปากสีน้ำตาล นกยางไฟหัวดำ นกยางโทนน้อย นกกระสาแดง

อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

มีลักษณะเป็นเว้าขนาดใหญ่มีน้ำตื้นลงหลายสายไหลลงสู่อ่าวไทยที่ปากอ่าวแห่งนี้ทำให้เกิดดินตะกอนทับถมเป็นหาดเลนกว้างมีป่าชายเลนหลงเหลืออยู่ไม่มากนัก ถัดเข้ามาในแผ่นดินเป็นนาทุ่งและพื้นที่เกษตรกรรมอื่นๆ

นกที่พบได้แก่ นกหัวโตทรายเล็ก นกหัวโตมลายู นกนางนวลเกลบลี หงอนใหญ่ และเล็ก นกยางจีน

อ่าวปัตตานี จังหวัดปัตตานี

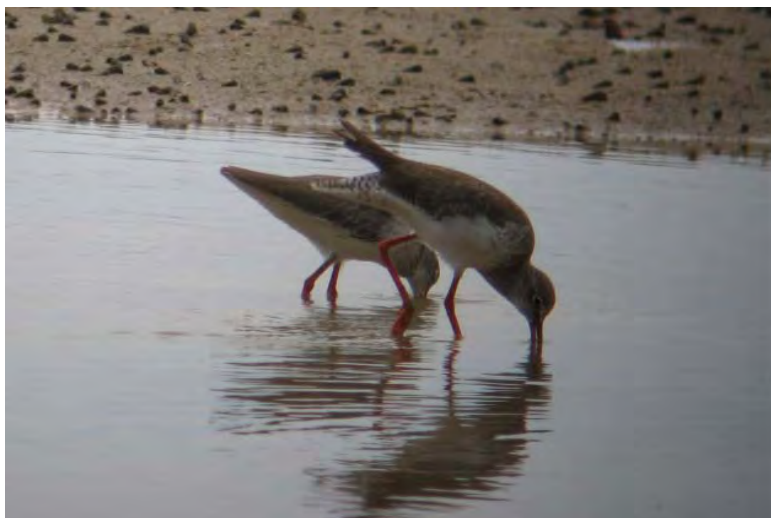
เป็นอ่าวที่ค่อนข้างคั่นส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นหาดเลนมีป่าชายเลนเล็กน้อยทางด้านอำเภอยะหริ่งนับเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับนกชายเลนอพยพนกที่สำคัญได้แก่ นกทะเลขาเขียวลายจุด นกชายเลนปากช้อน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งแรกของไทยที่มีรายงานพบนกปากช้อนหน้าดำ

อุทยานแห่งชาติแหลมสน-ปากแม่น้ำกระบือ-ปากคลองกะเปอร์ จังหวัดระนอง และจังหวัดพังงา

พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ประกอบด้วยระบบนิเวศหลายแบบผสมผสานกันได้แก่ หาดเลน หาดทราย แหล่งปะการัง แหล่งหญ้าทะเล และป่าชายเลน นอกจากนี้ป่าชายเลนบริเวณปากแม่น้ำกระบือยังได้รับการประกาศเป็นพื้นที่สงวนบริเวณลุ่มน้ำสำคัญของประเทศไทย

พบนกอย่างน้อย 175 ชนิด เป็นแหล่งอาศัยหากินและทำรังวางไข่ที่สำคัญอีกแห่งของนกหัวโตมลายู นกประจำถิ่นที่พบอีกชนิดคือนกยางทะเล ช่วงฤดูหนาวจะพบนกชายเลนอพยพและนกนางนวลเกลบลีได้มากมายหลายชนิด เช่น นกหัวโตทรายเล็ก-ใหญ่ นกชายเลนปากแอน นกปากแอนหางลาย นกนางนวลเกลบลี หงอนเล็ก-ใหญ่ สำหรับชนิดนกที่อยู่

ในสถานภาพถูกคุกคามของโลกที่พบในพื้นที่ได้แก่ นกทะเลขาเขียวลายจุด นกช่อนทะเลดอกแดง นกฟินฟุต รวมถึงนกยางจีน และยังมีรายงานพบ นกกระสาใหญ่ที่เกาะกำ ซึ่งอยู่ภายในเขตอุทยานฯ ด้วย

ป่าชายเลนและปากแม่น้ำกระบี่ จังหวัดกระบี่

พระเอกของป่าชายเลนหน้าเมืองกระบี่ ได้แก่ นกฟินฟุต ส่วนบริเวณปากแม่น้ำกระบี่เหมาะสำหรับดูนกชายเลนและนกนางนวล เช่น นกนีโอตใหญ่ นกชายเลนปากแอน นกปากแอนหางลาย นกนางนวลแกลบหงอนเล็ก นกนางนวลแกลบหงอนใหญ่ ที่นี่ยังพบนกทะเลขาเขียวลายจุดและนกยางจีนได้เป็นประจำทุกปี

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง จังหวัดตรัง

จุดดูนกชายเลนที่ดีคือ บริเวณหาดคูบ ซึ่งเวลาน้ำลงจะเป็นหาดเลนกว้างใหญ่ มีนกชายเลนกระจายกันหากินเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อน้ำเริ่มขึ้น พื้นที่หากินของนกจะถูกบิบให้แคบลง จนกระทั่งน้ำท่วมหาดเลนหมด นกก็จะบินมาเกาะพักรวมตัวกันบริเวณสันทรายอีกฟากหนึ่ง หรือบางชนิดก็จะเกาะพักบนต้นไม้ในป่าผืนเล็กๆ บริเวณนั้น นกที่พบประจำคือ นกปากแอนหางลาย นกนีโอตใหญ่ นกหัวโตสีเทา นกอีโก้ยใหญ่ นกอีโก้ยเล็ก นกซ่อมทะเลอกแดง นกทะเลขาเขียวลายจุด นอกจากนี้ยังพบนกนางนวลแกลบได้หลายชนิด ถ้าโชคดีอาจได้พบนกหัวโตกินปู